

С.Н. Апашева^{1*}, Н.Е. Сайлаубаева², С.С. Асанова³, С.Д. Мамраймов¹

¹Ж.А. Тәшенев атындағы университет, Шымкент, Қазақстан;

²Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан;

³М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент, Қазақстан
(E-mail: sabira66_66@mail.ru; n761@mail.ru; saltanat_dake@mail.ru; s_dauletuly@mail.ru)

Жұмабек Ахметұлы Ташеневтің қоғамдық саяси-қызметі

Мақала белгілі мемлекет және қоғам қайраткері, тың игеру жылдарындағы республиканың алғашқы басшыларының бірі — Жұмабек Ахметұлы Ташеневтің қоғамдық, саяси тұлғасына арналған. Ол Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесі Төралқасының төрағасы қызметін атқарды, кейін республика үкіметін басқарды. Осыған байланысты мақала авторлары Ж.А. Ташеневтің қоғамдық-саяси қайраткер ретіндегі тұлғасын тарихи зерттеуге әрекет жасап, оның өмірі мен қызметіне баға берген. Ж.А. Ташеневтің Қазақстанның экономикасы мен мәдениетін дамытудағы рөлі сипатталған және осы көрнекті мемлекет және партия қайраткерінің ел алдындағы еңбегін мәңгілікке қалдыру қажеттілігін негіздейді. Авторлар Ж.А. Ташеневтің басты еңбегі оның Қазақстанның аумақтық тұтастығын сақтау үшін күресі деп тұжырымдайды.

Кілт сөздер: Қазақстан тарихы, Жұмабек Ташенев, ұлттық мүдделер, ұлттық идеология, аумақтық тұтастық, Ж.А. Ташеневтің қоғамдық-саяси қызметі.

Кіріспе

Қазіргі уақытта тарихтағы жеке тұлғаның рөлі мен қызметіне қатысты мәселелер отандық тарих ғылымының дамуындағы басым тақырыптардың біріне айналды. Атап айтқанда, тарих ғылымының дамуының қазіргі кезеңінде тарихшылар тарихтағы жеке тұлғаның рөлін, әсіресе саяси қайраткерлердің өмірі мен шығармашылығын, тарих пен жеке тұлғаның өзара қатынасы мен ықпалы мәселелерін зерттеуге үлкен қызығушылық танытуда. Әрине, бір жағынан, мұндай қызығушылық қазіргі уақыттағы тарих ғылымында орын алған өзгерістердің (зерттеу қызығушылықтары мен нысанының қайта бағдарлануы) туындауымен, жаңа субъектілердің және биографиялық тұрғыдан зерттеу тақырыптарының пайда болуымен байланысты. Осыған қоса, өз заманында да өзекті болып табылған көрнекті саяси тұлғалардың идеялары, шығармашылығы, қызметі мен есімі қазіргі кезеңде қоғамдық сананы байытатын фактор ретінде өзінің маңыздылығын жоғалтқан жоқ. Өйткені, бұл ұлттық бірегейлікті қалыптастыру үрдістеріне айтарлықтай ықпал етеді және патриотизмді оятып, халықтың өзін-өзі оң дәрежеде бағалауына әсер береді. Егер, соңғы уақыттарға дейін тарихи антропология жеке тұлғаны тануды, мақсатты тұжырымдауды және жеке қызығушылықты, жеке рационалды таңдау мен инициативаны назардан тыс қалдырса, сонынан мұра ретінде қалған мәдени салт-дәстүрлер мен көзқарастар ерекше тарихи жағдайлардағы адамдардың жүріс-тұрысын қалай анықтады деген мәселе-сұрақ жеке сана-сезімді, тәжірибе мен қызметті талдауды қажет етті. Тарихшылардың нақты бір жеке тұлғаға деген қызығушылығының заңды түрде артуы және бет бұрысы әдіснамалық сипаттағы салдардың пайда болуына алып келді: қазіргі кезеңдегі микротарих тәсілі контекстінде тарихи-биографиялық зерттеулердің сыртқы формасы жаңа мазмұнға ие болды. Сондықтан, бүгінгі уақытта аталған саладағы пайда болған тенденциялар зерттеудің өзіндік ерекше міндеттері мен рәсімдеріне ие жаңа бағыттың — тарихи тұлғатанудың пайда болғандығын дәлелдеп берді. Осы ретте, Қазақстан үшін өзінің көрнекті тарихи тұлғаларының ұлы істерін білу және есте сақтаудың маңызы жоғары.

Өзімізге белгілі, Қазақстанның КСРО құрамында болу кезеңі күрделі және қарама-қайшылықтарға толы болды. Осы кезде республикамыздың басқару органдарында орталық биліктің диктатына қарсылық білдірген тұлғалар болды. Осындай тұлғалардың қатарында Қазақстанның көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері — Жұмабек Ахметұлы Ташеневтің орыны ерекше. Ол әр жылдары Солтүстік Қазақстан, Ақтөбе облыстарында партиялық және кеңестік органдарды басқарды, Қазақ КСР-ның Жоғарғы Кеңесі Президиумының және Министрлер Кеңесінің төрағасы, ал, 1961-1975 жылдары Шымкент облысы Халық депутаттары кеңесінің атқарушы комитеті төрағасының

* Хат-хабарларға арналған автор. E-mail: sabira66_66@mail.ru

орынбасары ретінде қызмет атқарды. Сондықтан, Ж. Ташеневтің Қазақстанның дамуына қосқан үлесі жоғары, әсіресе, ол XX ғасырдың 60-жылдарында республикамыздың территориялық тұтастығын сақтап қалуда бірқатар маңызды жұмыстар атқарды. Осыны ескерсек, қазіргі уақытта Ж.А.Ташеневтің қоғамдық-саяси қызметін зерттеп, оған баға беру маңызды саналады.

Зерттеу әдістері

Мақала шеңберінде көтерілген мәселелерді зерттеу барысында тарихилық, объективтілік және жүйелік принциптері басты назарға алынды. Бұл принциптер өткен тарихи құбылыстарды және оның дамуы мен өзгеруін тарихи байланыста жан-жақты қарастыруға мүмкіндік берді. Сонымен бірге, Ж.А.Ташеневтің өмірі мен қызметін зерттеу барысында биографиялық және кезеңдеу әдістері қолданылды.

Талқылау

Жұмабек Ахметұлы Ташенев 1915 жылы 20 наурызда Ақмола облысының Аршалы ауданындағы Танакөл ауылында дүниеге келген. Кейбір деректерде туған жері Бабатай стансасы деп көрсетіледі. Әке-шешесі орта дәулетті адамдар болған, арғы ата-бабалары осы өңірді ежелден мекендеген. Әкесі Жақсыбаев Ташен, шешесі Гүлсімнің шағын шаруашылығы болған. Келесі мәселе — Жұмабектің неге Ахметұлы болып жазылуы туралы. Ташеневтердің жақын туысы Дәметкен жеңгейдің айтуынша, қазақтардың ежелгі туыстық дәстүрі бойынша Жұмабек пен Манапты Ташеннің кіші інісі Ахметке балалары етіп асырауға берген. Сол себепті Жұмабек пен Манап Ахметұлы деп жазылған.

Ж. Ташенев 1928-1932 жылдары шаруа жастары мектебін аяқтаған соң, 1933 ж. Ақмола құрылыс техникумына оқуға түскен. Құрылыс техникумын аяқтамай тұрып, партия басшылығы Ж.Ташеневті 1934-1938 жылдары аралығында Красноармейский, Ақмола, Вишневка, Нұра аудандарына жауапты қызметтерге жібереді. Атап айтқанда, ол 1934 ж. Ақмола аудандық атқару комитетінде 4 ай қызмет атқарып, сол жылдың қазан айында Көкшетау облысының жаңадан шаңырақ көтерген Красноармейский аудандық атқару комитетінің жауапты хатшысы қызметіне тағайындалып [1], соңынан, 1938 ж. партия органдары нұсқауымен Қарағандыдан Солтүстік Қазақстан облыстық Қоғамдық тамақтандыру бөлімін басқаруға жіберіледі. Осылайша 23 жасар Ж.Ташенев облыстағы тұтас бір саланың басқару тұтқасына ие болып, оның солтүстік өңірдегі 14 жылға созылған еңбек жолы басталады. 1939 ж. 27 тамызы мен 1942 ж. тамызы аралығында Бейнетқор ауданындағы жер бөлімінің бастығы қызметін атқарған. Орта білімі болу қажеттігін түсінген ол, негізгі жұмысын атқара жүріп, өздігінен дайындалып, осы аудандағы орыс мектебін сырттай оқып бітіреді. 1941 ж. Жұмабек Ахметұлы осы ауданда қызмет істеп жүрген өзі сияқты жас маман Бәтес атты бойжеткенмен танысады. Жұмабек Ахметұлының зайыбы Бәтес Ыдырысқызы Ташенева (1922-2005 жж.) (тұрмысқа дейінгі фамилиясы Әлімбаева) Ақмола облысының Ақкөл ауданының тумасы еді. Жұмабек Ахметұлымен танысып, 1941 жылы екеуі отбасын құрады. Осы Бейнетқор ауданында тұңғышы Саян 1942 жылы өмірге келген [2].

1947 ж. 22 наурызда Қазақстан Компартиясы ОК Бюросының шешіміне сәйкес жұмысшылар депутатының Солтүстік Қазақстан облыстық кеңесі атқарушы комитеті төрағасының орынбасары болып тағайындалды. Кадрларды есепке алудың жеке парақшасына сәйкес Ж.Ташенев 1947 ж. Солтүстік Қазақстан облыстық комитетінің мүшесі, 1952 ж. Ақтөбе облысы комитетінің мүшесі, ал 1951 ж. Қазақстан КП ОК-нің мүшесі болған. 1949 ж. 3 қаңтарда «Құрмет белгісі» орденімен және «1941-1945 жж. Ұлы Отан соғысында қажырлы еңбегі үшін» медалімен марапатталған. Партиялық және атқарушы органдарда қызметте жүріп соғыс кезінде республикаға көшірілген зауыттардың жұмысын қалыптастыру, соғыстан оралған майдангерлер мен олардың отбасыларын орналастыруда орасан зор еңбек етті. Партия комитеттеріндегі жұмысы Коммунистік партияның қызметінің «асүйдегі сырларын» білуге үйретті. Кеңес өкіметі органдарының құрылымы мен жұмыс істеу механизмдерімен танысуы, олардың жетістіктері мен кемшіліктерін жете тануы оған батыл да шұғыл әрекет етуге мүмкіндіктер берді. КОКП қызметін «таза пиғылда» елестеткен көптеген партия қызметкерлері кейін «партия көсемдерінің» шынайы өмірімен таныса келе өздерінің көзқарастарын өзгерткені белгілі. Жұмабек Ташеневте «кеңес көсемдерінің» күйреуін ауыр қабылдағанымен, шыдамдылықпен төзе біліп, өзіндік пікір, өмірлік терең сенім қалыптастыра білді. Мүмкін, ол сол кезде-ақ қоғам үшін жауапкершілік емес, адам өмірінің құндылығын бағалап, олар үшін қалыпты жағдай жасау керектігінің маңызды екенін түсінген болар [2].

1949-1952 жж. аралығында Ж.Ташенев облыстық атқарушы комитетінің төрағасы ретінде қызмет атқарды, ал 1952-1955 жж. аралығында республиканың Жоғары Кеңесі Президиумының төрағасы

болып, 1955-1960 жж. Қазақ КСР Министрлер Кеңесінің төрағасы ретінде қызмет атқарады және осы кезеңдер оның саяси қызметінде еліміз үшін бірқатар маңызды іс-шаралармен байланысты.

Атап айтқанда, бұл Қазақстанның территориясына қатысты болды. Өзімізге белгілі, қазіргі уақытта зерттеушілер үшін маңызды саналатын өзекті мәселелердің бірі — бұл Қазақстан Республикасының территориялық тұтастығы болып саналады және осы мәселе ХХ ғасырдың өзінде-ақ күн тәртібінде тұрды. Осы кезеңде еліміздің оңтүстік аудандардағы өткір мәселелердің бірі — Қазақстанның мақта егетін аудандары туралы мәселе болды. Атап айтқанда Қазақстанның Өзбекстанмен шекарасының өзгеруіне КП ОК және Кеңес Одағының жетекшісі Н.С. Хрущевтің ықпалы болды. Оның идеясы бойынша Орталық Азия республикаларындағы мақта өндірісін Өзбек КСР-нің төңірегінде шоғырландыру болды және осындай ұйымдастырушылық-әкімшілік іс-шаралар арқылы «коммунизм құрылысын тездетуді» көздеді. Соңынан, 1962 ж. 7 желтоқсанында партияның Оңтүстік Қазақстан Өлкелік атқарушы комитетінің хатшысы Исмаил Абдрасулович Юсупов, Өлкелік атқарушы комитетінің төрағасы А.К. Морозов, Шымкент облыстық партия комитетінің хатшысы Б. Садвакасов, облыстық атқарушы комитеттің төрағасы А. Бердалиев Н.С.Хрущевқа және Д.А. Қонаевқа республиканың министрлер кеңесі төрағасы М.Б. Бейсебаевке *«...Исходя из общегосударственных интересов дальнейшего углубления специализации и правильного размещения сельскохозяйственного производства, Южно-Казахстанский крайком партии и крайисполком, Чимкентский обком партии и облисполком просят ЦК КПСС, ЦК КП Казахстана и Совет Министров КазССР рассмотреть вопрос о передаче Узбекской ССР хозяйств Пахта-Аральского, Ильичевского и Кировского районов, а также все земли, подлежащие освоению на центральном массиве Голодной степи. Это позволит сосредоточить в единых руках хозяйственное освоение и развитие хлопководства в Голодной степи и создать там крупную базу, специализированную на производстве хлопка, новую административную область, лучше использовать имеющиеся единые каналы, оросительную воду. Мы считаем необходимым сосредоточить основные усилия остающихся хозяйств Чимкентской области на дальнейшем интенсивном развитии животноводства, особенно овцеводства, молочно-скотоводства и свиноводства, правильного хозяйственного освоения имеющихся огромных естественных пастбищных угодий»* [3; 113] деп көрсетілген хат жолдайды. Бұл мәселе жөнінде Д. Қонаев өзінің қарсылығы жөнінде *«Я не смогу доказать целесообразность этого мероприятия своему народу. Во-первых, мы имеем более богатый опыт в освоении целины, и, во-вторых, освоение Голодной степи начали мы. Этому свидетельством совхоз «Пахта-Арал», имеющий исключительно высокие показатели, причем не только по урожайности хлопка, но и по другим видам продукции. Дайте технику и деньги, и мы все сделаем для увеличения производства хлопка. Наконец, Южный Казахстан — самая густонаселенная часть республики коренным населением. Мы играем с огнем: отношения между республиками могут осложниться»*, — [4; 151] деп атап көрсеткен. Әрине, Д. Қонаевтың бұл қарсылығы ескерілмей қалды. 1962 ж. желтоқсанда ҚКП ОК-нің Бірінші хатшысы қызметінен Қазақ КСР-ның Министрлер кеңесінің төрағасы қызметіне ауыстырылды.

Жоғарыда аталған мәселе бойынша басқада пікірлер бар. Мысалы, зерттеушілер Ғаббас Қаббышұлы [5] және Камила Адилова [6] Қазақстан жерлерін сақтап қалу мәселесі бойынша Ж.А.Ташеневтің ролін атап көрсетеді. Аталған авторлардың пікірінше Н.С. Хрущев *«Необходимо безотлагательно решить земельный вопрос в республике. С товарищем Қунаевым и с руководителями областей мы уже переговорили. Они нас поддерживают. Теперь, Жумабек Ахметович, нам хочется узнать ваше мнение»* [5] деген сұрақ қойылғанда, оған Ж. Ташенев *«Никита Сергеевич, я не только против такого решения, но считаю, что сам этот вопрос даже на повестку дня ставить невозможно»* деп жауап берген. Одан әрі Н.С. Хрущев *«Слушай, а ты кто такой, чтобы выступать против воли Политбюро?! Если уж на то пошло, мы можем принять решение и без вашего согласия. Советский Союз — единая страна, а потому кому и чью территорию отдавать, решит Верховный Совет СССР»* деп өз ойын айтқан, бұған Ж. Ташенев *«Если Верховный Совет начнет самолично вмешиваться в территориальный вопрос каждой республики, то надо отменять Конституцию СССР. Там ведь сказано, что каждая республика обладает правом собственности на свою исторически сложившуюся территорию. И если этот закон будет нарушен, то мы ведь вправе обращаться за справедливостью и в международные правозащитные организации, не так ли?»* [6] деп қарсы жауап берген. Біздің ойымызша, Ж.Ташеневтің мұндай қадамдары оның жеке басының батылдығын және білгір саясаткер екендігін дәлелдейді. Дегенмен, республика басшылары Д. Қонаевтың, Ж. Ташеневтің батыл ұстанымдары жағдайды өзгерткен жоқ. 1963 жылы 26 қаңтарда Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесінің Президумы: «Өзбек КСР құрамына Киров және Мактаарал аудандары, Шымкент об-

лысы Қызылқұм ауданының Қызылқұм және Шымқан ауылдық кеңестері (жалпы жер көлемі 956 мың гектар), сондай-ақ Шымкент облысының 1 554 мың гектар жайылымдық жері және Қызылорда облысының 1 150 мың гектар жері берілсін» деген қаулы қабылдайды. Соңынан, 1963 ж. 25 мамырында Өзбек КСР Жоғары Кеңесінің Президиумы Қазақстан мен Өзбекстан арасындағы шекараны өзгерту туралы Жарлық шығарады.

Ж.Ташеневтің қоғамдық-саяси қызметін қарастыра келе, оның Қазақстанның солтүстік облыстарының, атап айтқанда Көкшетау, Қостанай, Павлодар, Солтүстік Қазақстан және Целиноград облыстарын РКФСР-на беру талпынысына қатысты ұстанымдарын атамай кету мүмкін емес. Осы кезеңде Ж.Ташенев 565,4 мың шаршы шақырымды немесе Қазақстанның бестен бір бөлігін сақтап қалуда өзінің маңызды рөлін көрсетті. Ол Тың өлкелік комитетінің хатшысы Т.Соколовқа егерде ол аталған облыстарды тікелей Мәскеудің қол астына беру туралы тағы да ой қозғаса, оны республикадан жер аудару жөнінде өз пікірін білдірген. Нәтижесінде, Қазақ КСР Министрлер кеңесінің төрағасы Ж.Ташеневтің бір беткей ұстанымының арқасында тың өлкесін РКФСР құрамына беру күн тәртібінен алып тасталды [7; 96].

А.Ташенев партия комитеттерінің қызметін сыни тұрғыдан бағалай бастады. Сонымен бірге, ол сталинизм құрбандарын ақтау жөніндегі комиссияға басшылық етіп, қуғын-сүргінге ұшырағандардың адал есімін қалпына келтіру бойынша маңызды жұмыстар атқарды. Айта кету керек, А.Ташенев қандастарды жайғастыру мәселесі бойынша белсенді түрде айналысты. Бұл жөнінде ол республика Жоғарғы Кеңесі Президиумының төрағасы ретінде Қазақстан Компартиясы Орталық Комитетінің хатшысы И.Д.Яковлевке Қытай Халық Республикасынан келген қандастардың тұрмысын жақсарту мәселелерін қарастыру туралы хат жолдаған. Ол 1955 жылы Алматы қаласына Қытайдан келіп қоныстанған 100 отбасының үйсіз және жұмыссыз жүргенін көрсетіп, Орталық Комитет пен үкімет тарапынан арнайы комиссия құруды және қандастардың мәселесін шешуді сұраған. Осылайша, ол өзі жоғары қызметте жүрсе де, Отанына оралған адамдарды ауыр жағдайда қалдырмауға тырысқандығын байқаймыз [8; 102-105].

Жоғарыда аталғандармен қатар, 1960 ж. Ж.А.Ташенев Қазақ КСР Министрлер Кеңесінің төрағасы бола отырып, мәдениет және өнер қайраткерлеріне 212 пәтерлік ғимаратты берген. Қазіргі уақытта Алматы қаласында орналасқан бұл үй-ғимараты «Ташенев үйі» деген атауға ие. Алматы қаласының орталығындағы батыстан шығысқа қарай 12 шақырымды алып жатқан даңғыл А.Ташеневтің нұсқауы бойынша Абай даңғылы деп аталды [9].

Қазақстан Республикасына еңбегі сіңген экономист, профессор Ғарай Сағымбаев «Ж.А.Ташенев республика басшылығында болған 6 жылда Қазақстанның экономикасы мен мәдениеті қарыштап алға басқанын төмендегідей деректермен көрсетеді. Осы жылдары электр энергиясы қуатын өндіру — 2 есе; мұнай өндіру — 1,6 есе; көмір өндіру — 2 есе; цемент шығару — 15 есе; мақтадан мата тоқу — 5 есе; тоқыма сырт киім шығару — 3 есе; минералды тыңайтқыш өндіру — 2 есе; аяқ киім тігу — 4 есе; ет өндіру — 2 есе; қант өндіру — 1,5 есе; мал майын шығару — 1,4 есе; өсімдік майын шығару — 2 есе өскен. Егіс көлемі 6 миллионнан 22 миллион гектарға, ірі қара мал саны — 5,5 миллион; қой мен ешкі — 28,5 миллион басқа дейін өсті. Халық шаруашылығында 125 мың жоғары білімді; 215 мың орта білімді маман қызмет етті. Бес жылда 690 мың пәтер салынып, 2,4 мың кәсіпорын мен мекеме іске қосылды. 6140 кітапхана, 5140 клуб, 4777 киноқондырғылар, 25 музей, 19 облыстық театр жұмыс істеп тұрды. Сөйтіп, халықтың әлеуметтік жағдайы, тұрмыс мәдениеті айтарлықтай жақсарды» [10].

Жоғары мемлекеттік лауазымдарда жұмыс істеген кезінде Ж.А.Ташенев сыртқы саяси қызметпен де белсенді айналысқан. КСРО Жоғарғы Кеңесі төрағасының орынбасары ретінде ол елшілер мен шет мемлекеттердің басқа өкілдерін қабылдаған. Делегациялар құрамында ол бірқатар шет елдерге — Қытай, Моңғолия, Үндістанға барған. Олардың бірінде Ю.В.Андроповпен бірге олар Н.С.Хрущевті Қытайға ертіп, Қытай Халық Республикасының көшбасшысы Мао Цзе Донгпен келіссөздер жүргізген. Оның сыртқы саяси қызметі туралы Моңғол Халық Республикасына сапары, Үндістан Премьер-министрі Джавахарлал Нерудың Алматыдағы кездесуі сияқты фотосуреттер дәлел бола алады.

Өзінің жоғары лауазымды қызметінен алынған соң, Ж.Ташенев зейнеткерлік демалысқа дейін (1975 жылға дейін) Шымкент облысының облыстық атқарушы комитеті төрағасының орынбасары қызметін атқарды.

Осылайша, 1975 ж. дейінгі өзінің атқарған қызметі барысында Жұмабек Ташенев қазақ халқы үшін көптеген маңызды іс-шараларды жүзеге асырды. Айта кету керек, оған берілген партиялық міндеттемеде «Ташенев жолдас саяси жағынан жетілген, техникалық білімі сауатты, ауылшаруашылығындағы басшылық жұмысты біледі, тәжірибе жүзінде өзін белсенді, талапты және өсетін қызмет-

кер», ал Қазақстан Компартиясы (большевиктер) Обкомы бюросы бекіткен және обкомның кадр мәселесі бойынша хатшысы Строганов қол қойған «Мінездемеде»: «Басқа партияларға мүше болған емес, оппозицияларға және антипартиялық топтарға қатыспаған, саяси сенімді және тәртіпті» [2] деген сипаттама берілген. Қазақ КСР Жоғары Кеңесінің Жарлығына сәйкес Ж.А.Ташенев Ленин, Еңбек Қызыл Ту, «Құрмет белгісі» ордендерімен марапатталған.

Ж.А.Ташеневтің атқарған қызметіне және қосқан үлесіне Д. Қонаев «*Секретарь республиканского ЦК Журин, Карибжанов, Тажиев, Успанов, председатель Верховного Совета КССР Ташенев, заместители председателя Совмина республики Бейсебаев, Слажнев, министры Мельник и Рогинец – постоянно находились в самых горячих точках, где решалась судьба миллиарда*» [4] деген баға береді.

Әкімшілік жұмыстармен қатар, Ж.Ташенев ғылыми-зерттеу жұмыстарымен айналысты. Мұның дәлелі ретінде оның бірқатар жарық көрген ғылыми жұмыстарын және Мәскеудегі 1974 ж. экономика саласы бойынша қорғаған докторлық диссертациясын келтіруге болады. Ғалымның ғылыми басылымдары мен монографиясында экономика саласының даму бағыттарына талдау жасалған. Атап өткендей, 1961-1975 жж. Ж.Ташеневтің қоғамдық-саяси өмірі Қазақстанның оңтүстік аймағында жалғасты және осы кезеңде ол ауылшаруашылығының дамуына өзінің үлесін қосып, қоғамдық өндіріс салаларына аса мән берді.

Жұмабек Ахметұлы Ташенев 1986 жылдың 18 қарашасында қайтыс болып, Шымкент қаласында жерленді. Қазіргі уақытта Астана, Шымкент және т.б. қалаларда Ж.А.Ташеневтің есіміне көше атаулары берілді.

Қорытынды

Алаштың асыл тұлғаларымен қатар аталатын тұлғаның бірі — Жұмабек Ахметұлы Ташенев республиканың саяси және экономикалық, мәдени дамуына басшылық жасаған жылдары еліміздің территориялық тұтастығының сақталуына көп еңбек сіңірді. Ол еліміздің тың өлкесіне біріктірілген солтүстік облыстарын Ресейге, Оңтүстік Қазақстанның мақта егетін аудандарын Өзбекстанға беруге қарсы шығып, өз ұстанымдарын ашық көрсете білді. Қазақстанның қоғамдық-саяси өмірінде атқарған маңызды қызметінің арқасында Ж.А. Ташенев Қазақстан халқының есінде ірі саяси қызметкер және өндірістің шебер ұйымдастырушысы ретінде сақталды. Ж.А. Ташеневтің табандылық, жауапкершілік, ойлау қабілетінің кеңдігі және адамдарға деген ақ пейілділігі секілді қасиеттері ерекшелейді. Сондықтан, қазіргі уақытта көрнекті ірі саяси қайраткер — Ж.А.Ташеневтің қоғамдық-саяси қызметін, ерлік істері мен батылдығын зерттеу және жас ұрпақтың арасында таратудың маңызы зор.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Болатов Т. Қалқаны болған халқының / Т. Болатов // Арқа ажары. — 1995. — 14 наурыз.
- 2 Ташенев (Ташенов) Жұмабек Ахметұлы. — [Электрондық ресурс]. — Қолжетімділік тәртiбi: <https://ie.kz/?p=25234>.
- 3 Белан П.С. Границы Казахстана. Краткая история формирования / П.С. Белан. — Алматы: Тарих тағлымы, 2008. — 156 с.
- 4 Кунаев Д. О моем времени / Д. Кунаев. — Алматы: Ынтымақ, 1992. — 312 с.
- 5 Кабышулы Г. Львиное сердце Жумабека Ташенева [Электронный ресурс] / Г. Кабышулы. — Режим доступа: <http://inform.kz/eng/>
- 6 Адилова К. Он сказал Хрущеву «нет» [Электронный ресурс] / К. Адилова. — Режим доступа: <https://www.caravan.kz/article/>.
- 7 Сактаганова З.Г. Д.А. Кунаев и проблемы изменения границ Казахстана / З.Г. Сактаганова // Вестн. Караганд. ун-та. Сер. История. Философия. — 2012. — № 3 (67). — С. 92–97.
- 8 Дүйсен С. Жұмабек Ташенев // С. Дүйсен, Қ. Еңсенев. — Алматы: «Литера-М» ЖШС, 2012. — 320 б.
- 9 Аяган Б.Г. Государственный деятель Жумабек Ташенов [Электронный ресурс] / Б.Г. Аяган. — Режим доступа: <https://e-history.kz/ru/history-of-kazakhstan/show/9279>.
- 10 Сағымбаев Ф. Жұмабек Ташенев. Жұмабек Ташенев туралы естеліктер / Ф. Сағымбаев. — Алматы: Білім, 2005. — 83 б.

С.Н. Апашева, Н.Е. Сайлаубаева, С.С. Асанова, С.Д. Мамраймов

Общественно-политическая деятельность Жумабека Ахметулы Ташенева

Статья посвящена общественной, политической личности известного государственного и общественного деятеля, одного из первых руководителей республики в годы освоения целины Ташенева Жумабека Ахметовича. Он занимал пост Председателя Президиума Верховного Совета Казахской ССР, а затем возглавил Правительство республики. В связи с этим авторами данной статьи была предпринята попытка исторического исследования личности Ж. Ташенева как общественно-политического деятеля, дана оценка его жизни и деятельности, описана роль Ж. Ташенева в развитии экономики и культуры Казахстана и обоснована необходимость увековечения заслуг этого выдающегося государственного и партийного деятеля перед страной. Авторы делают вывод, что главная заслуга Ж. Ташенева заключалась в его борьбе за сохранение территориальной целостности Казахстана.

Ключевые слова: история Казахстана, Жумабек Ташенев, национальные интересы, национальная идеология, территориальная целостность, общественно-политическая деятельность Ж. Ташенева.

S.N. Apasheva, N.Ye. Sailaubayeva, S.S. Assanova, S.D. Mamraimov

Social and political activities of Zhumabek Tashenev

This article is devoted to the social and political personality of the famous statesman and public figure, one of the first leaders of the republic during the years of virgin lands development, Tashenev Zhumabek Akhmetovich. He served as chairman of the presidium of the Supreme Council of the Kazakh SSR, and then headed the government of the republic. In this regard, the authors of this article attempted a historical study of the personality of Zh. Tashenev as a socio-political figure, and gave an assessment of his life and work. The authors describe the role of Zh. Tashenev in the development of the economy and culture of Kazakhstan and substantiate the need to perpetuate the services of this outstanding statesman and party figure to the country. The authors conclude that the main merit of Zh. Tashenev was his struggle to preserve the territorial integrity of Kazakhstan.

Key words: history of Kazakhstan, Zhumabek Tashenev, national interests, national ideology, territorial integrity, socio-political activity of Zh. Tashenev.

References

- 1 Bolatov, T. (1995). Qalqany bolgan khalqynyn [People who have a shield]. *Arka azhary — Azhara Arch*, 14 Much [in Kazakh].
- 2 Tashenev (Tashenov) Zhumabek Akhmetuly [Tashenev (Tashenov) Zhumabek Akhmetovich]. Retrieved from: <https://iie.kz/?p=25234> [in Kazakh].
- 3 Belan, P.S. (2008). Granitsy Kazakhstana. Kratkaia istoriia formirovaniia [Borders of Kazakhstan. Brief history of formation]. Almaty: Tarikh taglymy [in Russian].
- 4 Kunaev, D. (1992). O moem vremeni [About my time]. Almaty: Untymak [in Russian].
- 5 Kabyshuly, G. Lvinoe serdtse Zhumabeka Tasheneva [The Lion's Heart of Zhumabek Tashenev]. Retrieved from <http://inform.kz/eng/> [in Russian].
- 6 Adilova, K. On skazal Khrushchevu «net» [He told Khrushchev “no”]. Retrieved from: <http://www.caravan.kz/article/> [in Russian].
- 7 Saktaganova, Z.G. (2012). D.A. Kunaev i problemy izmeneniia granits Kazakhstana [Kunaev and the problems of changing the borders of Kazakhstan]. *Vestnik Karagandinskogo universiteta. Seriya Istoriia. Filosofiiā — Bulletin of Karaganda University. Series History. Philosophy*, 3(67) [in Russian].
- 8 Duisen, S., & Ensenov, K. Zhumabek Tashenev [Zhumabek Tashenev]. Almaty: «Litera-M» ZhShS [in Kazakh].
- 9 Aiagan, B.G. Gosudarstvennyi deiatel Zhumabek Tashenov [Statesman Zhumabek Tashenov]. Retrieved from <https://e-history.kz/ru/history-of-kazakhstan/show/9279> [in Russian].
- 10 Sagymbaev, G. (2005). Zhumabek Tashenov. Zhumabek Tashenov turaly estelikter [Zhumabek Tashenov. Memories of Zhumabek Tashenov]. Almaty: Bilim [in Kazakh].

Information about authors

Apasheva, S.N. — Candidate of historical sciences, associate professor of the Department of history and geography, Zh. Tashenev University, Shymkent, Kazakhstan;

Sailaubayeva, N.Ye. — Candidate of historical sciences, associate professor of the Department of history of Kazakhstan, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan;

Assanova, S.S. — PhD, associate professor, M. Auezov South Kazakhstan University, Shymkent, Kazakhstan;

Mamraimov, S.D. — Candidate of historical sciences, associate professor of the Department of history and geography, Zh. Tashenev University, Shymkent, Kazakhstan.

Buketov University